

VILHO HARLE

**MONIULOTTEINEN
ULKOPOLITIIKKA**

**JOHDATUS ULKOPOLITIIKAN
TUTKIMUKSEEN JA POHDINTAAN**

MONIULOTTEINEN ULKOPOLITIikka

Vilho Harle

MONIULOTTEINEN ULKOPOLITIikka

Johdatus ulkopolitiikan
tutkimukseen ja pohdintaan

© 2022 Harle, Vilho

Taitto: Samu Pehkonen

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-6923-2

Sisällys

Johdanto	7
OSA I Kohti moniulotteista viitekehystä	10
1 Moniulotteinen viitekehys – alustava luonnehdinta	11
2 ”Uuteen ulkopoliitiikkaan” uusien toimijoiden, muuttuvan ’kansainvälisen’ ja laajennetun ’(ulko)poliittisen’ maailmassa	52
OSA II Kansainvälinen yhteisö ja maailmanyhteisö 1900-luvun alkuvuosikymmenten tutkimuksessa ja käytännössä	84
3 Westermarckin koulukunta	87
4 Kansainvälisen teoria ja käytäntö itsenäistymisen vuosikymmeninä: Aho, Ståhlberg ja – Mannerheim	114
OSA III Puheaineistot esimerkkinä viitekehysten soveltamisesta	144
5 Tarja Halonen	149
6 Sauli Niinistö	184
OSA IV Kansainvälisestä yhteisöstä maailmanhallitukseen?	213
7 YK maailmanyhteisön välineenä hyökkäyssodan estämisessä	218
8 Suuralue valtion korvaavana maailmanyhteisön poliittisen organisoitumisen muotona	237
9 Nato YK:n sotilaallisena voimana	252
Päätäntä	262
Lähteet	264

Johdanto

Ulkopolitiikasta puhuttaessa yleensä katsotaan, että ulkopoliitiikan tekeminen kuuluu valtiolle. Kun valtio tekee jotakin suhteessa toiseen valtioon, se tekee ulkopoliitiikkaa. Valtiot kohtaavat toisensa ulkopoliitiikan kautta. Kun niiden ulkopoliitiikat kohtaavat toisensa, tuloksena on kansainvälinen politiikka. Tässä valossa valtioiden ulkopoliitiikasta puhutaan usein turvallisuuteen, valtaan ja valtataisteluun liittyvänä kysymyksenä. Katsotaan, että valtio pyrkii edistämään ulkopoliitiikassa kansallisia etujaan vaarojen ja ristiriitojen maailmassa. Kansalliset edut tarkoittavat valtion valta-aseman ja sotilaallisen turvallisuuden vahvistamista. Se on valtion eloonjäämistä ja selviytymistä sotilaallisten vaarojen maailmassa. Kansainvälisestä politiikasta ja ulkopoliitiikasta puhuttaessa muut asiat ja muut toimijat ovat toissijaisia. Vain valtion harjoittama ulkopoliitiikka on oikeaa ulkopoliitiikkaa, jota usein kutsutaan *viralliseksi* ulkopoliitiikaksi.

Tämä perinteinen ja tavanomainen ulkopoliitiikan käsite ei kuitenkaan ole ainoa mahdollinen, vaikka se hallitseekin ulkopoliittista keskustelua ja ajattelua. Ulkopoliitiikasta voidaan puhua myös muilla tavoilla. Kesäkuun kolmantena päivänä 2019 hyväksytyn Rinteen hallituksen hallitusohjelman ulkopoliitiikkaa koskevassa osassa sanotaan muun muassa seuraavaa:

Tietoisuus *koko maapalloa* koskevista *ongelmista* kasvaa. Merkityksellään kaikkein kauaskantoisimpiin kysymyksiin, kuten *ilmastonmuutokseen, väestönkehitykseen, luonnon monimuotoisuuden vähentymiseen ja ympäristön elinkelpoisena säilyttämiseen vaikuttaminen* edellyttää mahdollisimman laajaa *yhteistyötä*... (Hallitusohjelma 2019, 55; korostus VH)

En ota kantaa siihen, kumpi kuva ulkopoliitiikasta olisi oikeampi, enkä ota kantaa myöskään ”linjauksiin”. Kysymys on vain siitä, *mitä ulkopoliitiikalla tarkoitetaan, miten se ilmiönä nähdään ja hahmotetaan*.

Maaailma, maailmanpolitiikka ja ulkopoliitiikka muuttuvat koko ajan. Esiin nousee jatkuvasti uusia ilmiöitä ja uusia kysymyksiä, joten ulkopoliitiikan asiasisältö on tänä päivänä

erilainen kuin se oli jatkosodan jälkeisinä vuosina. Sen vuoksi esimerkiksi lainatun hallitusohjelman lausumat edustavat jotta-kin sellaista uutta, jota perinteinen ulkopoliittikan tutkimus ei kunnolla sulata. Ne edustavat eräänlaista anomaliaa tai mustaa joutsenta, joka ei mahdu vanhaan paradigmaan (Kuhn 2014; Lakatos 1971/1978).

Myös itse 'kansainvälinen', siis kansainvälisen käsite on muuttunut. Kansainvälinen ymmärrettiin aikaisemmin valtioidenvälisenä ilmiönä, toimintana, joka ylitti valtion rajan ja kohdistui toiseen valtioon. Ulkopoliittikka liittyi tähän valtioidenväliseen kansainväliseen. Tämä kansainvälinen on edelleen olemassa, mutta se kattaa kansainvälisestä enää vain osan.

Tämän teoksen huomio kohdistuu siihen, että ulkopoliittikassa voi olla ja on usein kysymys erilaisista ulkopoliittisen toiminnan muodoista tai *areenoista*, näyttämöistä tai ulottuvuuksista. Teoksen perusteeksi on tämä: huomion kohdistaminen vain yhteen näyttämöön on virhe, koska se pirstoo ulkopoliittikan kokonaisuuden irrallisiin osiin ja kadottaa ilmiöön liittyvän poliittisuuden. Kansainvälisen järjestelmän valtiokeskeinen perspektiivi ei pysty käsittelemään niitä kysymyksiä, jotka vaativat kansainvälisen yhteisön ja maailmanyhteisön näkökulmien huomioonottamista. Yhtä suuri virhe tehdään silloin, kun aletaan puhua esimerkiksi kansainvälisestä ihmis-oikeuspolitiikasta tai ilmastopolitiikasta ikään kuin se ei mitenkään liittyisi valtioiden ulkopoliittikkaan.

Maaailmanpolitiikan ja ulkopoliittikan kokonaisuuden halluunotto vaatii poliittisen elementin ja siihen liittyvän poliittisen valtakamppailun avointa tunnustamista ja jopa sen hyväksymistä. Keskinäisten eturistiriitojen ratkaiseminen ja hallitseminen vaativat ponnistuksia kaikilla tasoilla ja kaikissa asioissa. Sen vuoksi myös ulkopoliittikka on mukana kaikissa kansainvälisissä asioissa – joskin itse ulkopoliittikan ja 'kansainvälisen' ilmentyminen on monella tapaa monisyisempi ilmiö kuin "vanhoina hyvinä aikoina".

Käsillä oleva teos ei rajoitu palvelemaan vain tutkijoita ja tutkimusta. Tietenkin toivon, että saisin kansainvälisen politiikan/suhteiden tutkijoita ja varsinkin opiskelijoita innostumaan uudelleen ulkopoliittikan tutkimuksesta. Kirja on suunnattu kuitenkin kaikille, jotka haluavat *pohitia* ulkopoliittikkaa ja myös kansainvälistä politiikkaa ja harjoittaa siinä *vapaata itseopiske-*

lua. Teos ei tarjoa valmiita vastauksia vaan neuvoa esittämään kysymyksiä itse ja pohtimaan niihin mahdollisia vastauksia.

Kansainvälisen yhteisön sääntöihin, normeihin ja instituutioihin sekä ennen kaikkea kansainväliseen yhteistyöhön kohdistuu nyt valtava paine. Sääntöpohjaisuutta ja yhteistyötä ei pelasteta aseellisen voiman ja uusien rautaesirippujen rakentamisen avulla. Nyt jos koskaan on syytä ajatella ulkopolitiikan perustehtävää: elinkelpoisen ja ihmiskunnan edistystä koskevan maailman rakentamista yli juoksuhautojen. Ulkopolitiikan tavoitteena ei ole sota eikä ihmiskunnan tuhoaminen, ulkopolitiikan tavoitteena on rauha ja rauhanomainen kanssakäyminen eturistiriitojen maailmassa.

OSA I

KOHTI MONIULOTTEISTA VIITEKEHYSTÄ

Tässä viitekehystä rakentavassa osassa käsittelemme ensin perinteistä ulkopolitiikan ja sen tutkimuksen viitekehystä. Sen vaihtoehdoksi esitän moniulotteista, avointa viitekehystä niin sanottua englantilaista koulukuntaa ulkopolitiikan tutkimukseen soveltaen. Englantilaista koulukuntaa ei ole juurikaan sovellettu ulkopolitiikan tutkimukseen eikä varsinkaan itse lähestymistapaa pohtien. Alustavat perustelut hankkeelleni esitellään tämän osan ensimmäisessä luvussa (Luku 1). Toisessa luvussa jatkamme perustelua katsomalla, miten ulkopoliitiikkaa on koulukunnan töissä tuotu esiin. Samalla pohdimme syitä siihen, miksi koulukunta on varsinkin uudemmassa kehitysvaiheessa siirtänyt ulkopolitiikan miltei kokonaan syrjään.

Tämän osan ensimmäisessä luvussa tarkastelukulma ja puhetapa on tietoisesti valtiokeskeinen: pääsääntöisesti puhutaan valtion ulkopolitiikasta, vaikka siihen tuodaankin tavanomaisesta poikkeavia elementtejä ja piirteitä. Myös muiden kuin valtiotoimijoiden mahdollisuus on mukana, mutta vain viitteellisesti.

Osan toisessa luvussa teemme kuitenkin ulkopolitiikan käsitteellisen laajennuksen, jonka avulla mukaan tulee myös muiden toimijoiden kuin valtion harjoittama ulkopolitiikka. Tämä ei ole vain tekninen ratkaisu, vaan johtaa itse ulkopolitiikan käsitteen laajentamiseen tai oikeammin sen yleistämiseen valtion ohi. Tämä operaatio pakottaa samalla pohtimaan myös 'kansainvälisen' ja 'poliittisen' käsitteitä.

Luku 1

Moniulotteinen viitekehys – alustava luonnehdinta

Ulkopolitiikka nähdään sekä arkipuheessa että ulkopoliitiikan/kansainvälisen politiikan tutkimuksessa suvereenien valtioiden toimintana kansainvälisessä järjestelmässä. Ulkopoliitiikassa on tämän käsityksen mukaan kysymys valtion ja sen kansalaisten sosiaalisten arvojen edistämisestä kansainvälisellä tasolla, toisin sanoen valtion suhteesta toisiin valtioihin. Valtio tekee ulkopoliitiikkaa, on siis ulkopoliitiikan toimija. Ulkopoliitiikassaan valtiot pyrkivät saavuttamaan tavoitteensa tai puolustamaan kansallisia etujaan käytettävissä olevin keinoin, sotilaallinen voima mukaan lukien. Poliittisen realismin mukaan valtio pyrkii hankkimaan, säilyttämään ja laajentamaan valtaansa. Valtiot yrittävät koko ajan salata tämän omien etujensa ajamisen. Jos sotaan mennään, sinne mennään puolustamaan jumalaa, hyviä arvoja ja demokratiaa.

Poliittisen realismin perspektiivi on edelleen hallitseva suuntaus, mutta ulkopoliitiikkaa on tutkittu myös tekemättä noita valtapoliittisia oletuksia. Kalevi Holsti (1967/1995) hahmotti teoksessaan *International Politics – A Framework for Analysis* yleisen viitekehyksen, joka soveltui kaikkien valtioiden ulkopoliitiikan tutkimukseen. Kohteena oli se, mitä valtiot yleensä ulkopoliitiikassa tekevät. Kohteena siis oli valtioiden ”käyttäytyminen”.

Holsti – kuten myös realistinen suuntaus – näki valtion ulkopoliittisen toiminnan tapahtuvan kansainvälisessä järjestelmässä: kansainvälinen politiikka muodostuu valtioiden ulkopoliitiikan kohtaamisesta, ja kansainvälinen järjestelmä muodostuu näiden suhteiden verkostosta valtioiden voima-suhteet huomioon ottaen. Mukana ei kuitenkaan ollut valtaan tai muuhun yksittäiseen syyhyn tai selitykseen perustuvaa teoriaa kuten poliittisessa realismissa. Nyt tavoitteena oli tieteellinen tutkimus, säännönmukaisuuksien etsiminen empiirisen

tutkimusotteen avulla. Tiivistäen sanottuna Holstin viitekehys muodostui seuraavista peruselementeistä:

Järjestelmä, eli ympäristö, jossa valtioiden toiminta tapahtuu; *tavoitteet*, joita valtiolla on suhteessa tähän ympäristöön [siis toisiin valtioihin] – mitä ne haluavat tavoitella ja puolustaa; *keinot*, joita ne käyttävät tässä toiminnassaan; sekä tässä toiminnassa ja *vuorovaikutuksessa* ilmenevät muodot tai tyypit, erityisesti konflikti ja yhteistyö.

Ulkopolitiikan tutkimuksessa oli Holstin mukaan tutkittava siis ulkopoliittikkaan vaikuttavia tekijöitä (syitä) kuten ulkoisen ja sisäisen ympäristön asettamia rajoituksia ja paineita; päätöksentekijöitä ja heidän persoonallisuuttaan; yleistä mielipidettä; ja kanssakäymisen etiikkaa. Vuorovaikutuksen osalta voitiin tutkia ristiriitoja ja niiden ratkaisemista sekä yhteistyötä. Ulkopoliittikkaa onkin tutkittu monella tapaa, niistä hyvän ja kattavan kartoituksen esittävät Christer Pursiainen ja Tuomas Forsberg teoksessaan *Ulkopolitiikkaa norsunluutornista* (2015; ks. myös Hakovirta 1981).

Ulkopolitiikan tutkimus on kuitenkin menettänyt paljon suosiotaan viime vuosikymmeninä. Se on jäänyt sivuraiteelle kansainvälisen politiikan tutkimuksessa. Tutkijoiden tuotanto on painottunut kansainvälisten suhteiden yleisempiin tieteenala- ja teoriakysymyksiin. Lisäksi kansainvälisen politiikan tutkijoiden huomio on kohdistunut ajankohtaisiin suuriin ihmiskunnan kannalta haasteellisiin kysymyksiin, kuten ilmastomuutokseen, integraatioon, tasa-arvokysymyksiin ja ihmisoikeusongelmiin – joita ei juuri koskaan nähdä ulkopoliittikkaan liittyvinä kysymyksinä¹ (ks. kuitenkin P. Väyrynen 1988 ja 1989). Ulkopoliitiikan tutkimus on karannut aikaisemmasta aitauksestaan kuin lammasmaa. Varsinkin nuoret tutkijat

¹ Suomessa kehitys on ollut samansuuntaista. Kun kansainvälisen politiikan tutkimus alkoi Suomessa uudelleen 1960-luvun loppupuolella, nouseva nuori tutkijapolvi kohdisti paljon huomiota ulkopoliitiikan tutkimukseen sekä väitöskirjoissa että muussa tuotannossaan (esim. Ancakar 1970a-b; R. Väyrynen 1972, 1986 ja 1990; Hakovirta 1975, 1976 ja 1981; ks. myös Hakovirta & Väyrynen toim. 1975; Aaltola 2003; Apunen 1977 ja 1984; Blomberg 2013; Haukkala 2012 ja 2020). Ulkopoliitiikan tutkimus toki jatkui myöhemminkin varsinkin maisteritutkintojen opinnäytteissä mutta myös väitöskirjoissa (P. Väyrynen 1988 ja 1989; Jokela 2011; Palosaari 2013). Matti Pesun (2019) väitöskirjaan sisältyy myös katsaus alan tutkimukseen Suomessa.

ovat seuranneet karkulaisia kuin sopulit. On siis syytä kysyä, olisiko ulkopoliitiikan tutkimuksen suosiota mahdollista lisätä. Epäsuosion syynä voi nimittäin olla se, että ulkopoliitiikan tutkimuskohde on jämähtänyt paikoilleen ja juuttunut ”kansainväliseen järjestelmään” eli valtioiden toimintaan.

Jo 1950-luvulla alkaneen kansainvälisten suhteiden tutkimuksen englantilaisen koulukunnan² (ks. esim. Buzan 2004 ja 2014; Dunne 1998; Linklater & Suganami 2007 ja Vigezzi 2005; ks. myös Bull 1976, 2000a ja b; Bull et al. toim. 1990; Dunne 1995a ja b, 2000; Butterfield 1951; Epp 1998; James toim. 1973; Knudsen toim. 2000; Navari 2009, 2015 ja 2019; Navari & Knudsen 2019; Nicholson 1981) nousu yhdeksi keskeiseksi kansainvälisten suhteiden tutkimuksen suuntaukseksi antaa aihetta pohtia, olisiko sillä jotakin sanottavaa myös ulkopoliitiikan tutkimuksessa. Sitä mahdollisuutta ei ole juuri lainkaan tarkasteltu. Päinvastoin tämä mahdollisuus on suorastaan torjuttu ja kiistetty, ei ainoastaan hiljaisuudella vaan suoraan sanoin. Esimerkiksi Pursiainen ja Forsberg (2015) mainitsevat koulukunnan laajassa ja kattavassa ulkopoliitiikan tutkimuksen suuntauksia koskevassa teoksessaan. Mutta vain mainitsevat, koska se heidän mukaansa on ”kansainvälisen yhteisön”, ei ulkopoliitiikan tutkimusta. He ovat sikäli oikeassa, että englantilaisen koulukunnan huomio on todellakin kohdistunut kansainvälisen yhteisön luonteeseen ja piirteisiin. Varsinkin koulukunnan (nyky)edustajilta on unohtunut, että kansainvälinen yhteisö on vain yksi osa koulukunnan alkuunpanijoiden hahmottamasta ”kansainvälisen” maailmasta.

Väitän kuitenkin, että koulukunnan tarkoittamat ’kansainvälien järjestelmä’ ja ’kansainvälinen yhteisö’ eivät ole ikuisesti olemassa olleita ”oliota” tai käsinkosketeltavia esineitä. Ne ovat sosiaalisesti rakentuneita ja muuttuvia historiallisen – ja siis tietoisien (*ulko*)poliittiseksi katsottavan toiminnan – tuloksia. Väitän, että ne ovat tulosta pitkään jatkuneesta historiallisesta kehityksestä, jossa tietyt poliittisten yksiköiden väliset

² Englantilaista koulukuntaa esitteleviä tai yleisellä tasolla pohtivia kirjoituksia on lukematon määrä. Buzan (2004 ja 2014) ja Dunne (1998) kuitenkin riittävät, jos haluaa koulukunnasta perusteellisen yleiskuvan. Yleisesittelyjä on lisäksi useimmissa englanninkielisissä kansainvälisten suhteiden oppikirjoissa.

suhteet ja niitä koskevat säännöt ovat rakentuneet käytännön tarpeiden ja poliittisten päämäärien mukaisesti. Itse valtioilla on pitkä kehityshistoria, samoin sellaisilla instituutioilla kuin sota, kauppa, kansainvälinen oikeus, diplomatia jne. Lisäksi väitän, että tätä kehitystä on tapahtunut ja tapahtuu edelleen myös uutena modernin valtion aikana ja samoin nykyhetkessä. Toisin sanoen: *sekä kansainvälinen järjestelmä että kansainvälinen yhteisö ovat valtioiden ulkopoliittikan tulosta*. Tuota tulosta voidaan pitää sosiaalisena faktana, jonka valtiot joutuvat ottamaan toiminnassaan huomioon, mutta tuo sosiaalinen fakta ei ole hypännyt esiin teoreetikkojen sivuilta vaan syntynyt valtioiden ja muiden vaikuttajien toiminnan kautta.

Suhde on kaksisuuntainen: sekä kansainvälinen järjestelmä että kansainvälinen yhteisö vaikuttavat valtioon ja ohjaavat sen toimintaa, mutta tuo valtion toiminta puolestaan muokkaa järjestelmää ja yhteisöä. Tämän vuoksi on perusteltua tarkastella ja tutkia kansainvälisen yhteisön kehitykseen liittyvää valtioiden toimintaa – siis ulkopoliittikkaa. En kuitenkaan väitä, että vain valtio olisi ulkopoliittikassaan ainoa tähän kehitykseen vaikuttava toimija, enkä siis rajaa toimintaa vain ”viralliseksi ulkopoliitikaksi”. Joskin tekstini painottuu valtioon ja valtion ulkopoliittikkaan erityisesti tässä viitekehystä luonnostelevassa luvussa, itse teokseen sisältyy muunkinlaista aineistoa.

Englantilainen koulukunta (English School)³

Englantilaisen koulukunnan alku sijoitetaan 1950-luvulle (Dunne 1988; ks. myös Vigezzi 1995 ja vrt. erityisesti Hall 2017a). Keskushahmona, suorastaan koulukunnan isänä, esitellään London School of Economics (LSE) -yliopiston kansainvälisen politiikan lehtori Martin Wight, joka aloitti Kansainvälisen teoriaa (*International Theory*) koskevat luentonsa

³ Mikäli lukija ei opiskele tai ole opiskellut kansainvälistä politiikkaa/suhteita, teoksen tieteenalakeskustelut voi ohittaa tai lukea siitä vain pääteemat (kuten ’kansainvälisen’ kolmijakoa koskevat asiat ja instituutioita koskevan keskustelun ja ainakin ulkopoliittikan muodot kolmella eri ulottuvuudella). Jos lukija on kuitenkin opiskellut esimerkiksi historiaa, oppihistorialliset ja muutkin historiaan liittyvät seikat kannattaa lukea tarkoin. Lukija voi myös siirtyä osiin II–IV lukematta kovin tarkoin osan I kahta lukua.

1950-luvun puolivälissä. Luentojen sanotaan vaikuttaneen monen myöhemmin akateemisen elämän huipulle nousseen kansainvälisten suhteiden (*International Studies*) tutkijan ajatuksiin. Wight julkaisi itse varsin vähän; nuo kuuluisat luennot julkaistiin toimitettuina kauan Wightin kuoleman jälkeen vasta vuonna 1991 (ks. myös Wight 1977 ja 2004). Ennen opettajan tehtäväänsä Wight oli ollut Arnold Toynbeen assistenttina Englannin ulkopoliittisessa instituutissa (Chatham House); Wight työskenteli hetken myös ulkoministeriön virkamiehenä. Wightin tärkein ja merkittävin työtoveri ja seuraaja oli australialaissyntyinen politiikkaa ja filosofiaa opiskellut Hedley Bull.

Wightin luennoillaan hahmottamat Kansainvälisen teorian suuntaukset eivät olleet ainakaan yksin hänen luomuksiaan, eivätkä erityisen ”englantilaisia” muutenkaan. Eteläafrikkalainen brittiyliopistoissa vaikuttanut C. A. W. Manning oli rakentanut kansainvälisen yhteisön ideaa jo 1930-luvulla, ja hänen sitä koskeva pääteoksensa ilmestyi vuonna 1962. Häntä ei kuitenkaan kutsuttu mukaan teoriaa kehittäneeseen alempana mainittuun ”komiteaan”. Valtioiden muodostaman yhteisön idean esitti jo saksalainen historioitsija Alexander Heeren (1846/1809), jonka englanniksi käännetty teos ilmestyi jo 1850-luvun puolivälissä. Jo siinä kansainvälisestä yhteisöstä käytettiin nimitystä *’system of states’*. Alkujuuria löytyy vielä varhaisemmasta historiasta: T. B. Knudsen (2019, 25) viittaa espanjalaiseen Francisco Suarezin jo vuonna 1612 esittämiin ajatuksiin. Suarez piti valtiota sinänsä ”täydellisenä” yhteisönä, mutta katsoi, että valtiot kuitenkin ovat ”universaalin yhteisön jäseniä”. Suarez siis uskoi, että valtiot eivät ole itseriittoisia eivätkä selviä yksin. Ne tarvitsevat toisiltaan apua. Niiden pitää olla toistensa kanssa yhteyksissä oman hyvinvointinsa ja etunsa vuoksi mutta myös moraalisisista syistä. Sama totuus löytyy varmuudella myös ihmiskunnan varhaishistoriasta: ei mikään ihmisryhmä – perhe, klaani, heimo tai varhaisimmat ”valtiotkaan” – ole kyennyt kehittymään olematta yhteyksissä ja vuorovaikutuksessa muiden vastaavien ryhmien kanssa (ks. esim. R. Holsti 1913; Numelin 1941 ja 1944; Buzan & Little 2000; ks. myös Buzan 2014, 5).

Mitään erityisen englantilaista koulukunnassa ei siten ollut eikä edelleenkään ole. Itse nimitys syntyi vasta 1981 erään tut-

kijan toivottaessa koko suuntauksen kuolleeksi (Jones 1981). Kävi kuitenkin niin, että tuo nimitys otettiin nopeasti käyttöön niiden piirissä, jotka katsoivat koulukuntaan jotenkin liittyvänsä tai ainakin edustavansa sen ideoita. Koulukunnan edustajia löytyy nykyisin kaikista niistä maista, joissa harjoitetaan kansainvälisten suhteiden tai kansainvälisen politiikan tutkimusta.

Koulukunnan kirjaimellisena alkupisteenä pidetään eri yliopistojen tutkijoiden ja myös käytännön osaajien tieteellistä monitieteistä keskusteluryhmää *British Committee on the Theory of International Politics*, joka kokoontui Cambridgen yliopistossa. Kysymyksessä oli tutkimushanke, jonka kohteena oli yleisen kansainvälisten suhteiden (oikeammin *International Studies*) tutkimuksen kehittäminen, ei Iso-Britannian ulkopoliitiikan tutkimus. Kansainvälisen politiikan tieteenalaa edustivat Wight ja Bull. Ryhmän vetäjä Herbert Butterfield oli historioitsija – kuten oli tosiasiassa myös Wight. Mukana oli myös myöhemmin suureen maineeseen noussut sotahistorian tutkija Michael Howard (ks. esim. 1976). Käytännön osaajista merkittävin oli Adam Watson, entinen diplomaatti.

Koulukunnan alkuvaiheessa korostuivat sekä aatehistoria että kansainvälisten yhteisöjen historia ja kehitys. Teorian rinnalla siis myös käytäntö oli vahvasti esillä: ajatteluperinnettä kartoitettiin, mutta samalla tutkittiin myös reaali maailmaa tosin vain historiallisten kansainvälisten yhteisöjen vertailun ja kehityksen kautta. Peruslähtökohtana oli ajatus siitä, että ulkopoliitikka ja siis kansainvälinen politiikka perustui *valtiomiesten ja diplomaattien teoreettisiin oletuksiin ja näkemyksiin*, eli teoria oli samalla käytäntöä tai että teoriaa voitiin lukea käytännöstä. Kansainvälisen teoria ei ollut siten suurten ajattelijoiden norsunluutorneissa rakentama viritelmä vaan kuva ennen muuta siitä, *mitä valtiomiehet ja diplomaatit kansainvälisestä ajattelivat ja miten tämä ilmeni heidän toiminnassaan*. Valtiomiehet olivat Wightin kaavaileman Kansainvälisen teorian lähteitä siinä kuin filosofitkin. Kansainvälistä käsitelleitä poliittisia ajattelijoita oli olemassa mutta vähän, esimerkiksi Machiavelli, Grotius (2007), Kant ja ennen muuta Edmund Burke (1887). Machiavelli oli entinen poliitikko, Burke puo-

Moniulotteinen ulkopolitiikka ei pidä ulkopolitiikan käsitettä vakiona. Yleensä sanotaan, että valtiot edistävät etujaan, erityisesti turvallisuuttaan, kansainvälisessä järjestelmässä suhteessa toisiin valtioihin. Tämä teos korostaa valtion toimintaa suhteessa kanssakäymisen sääntöihin, normeihin ja instituutioihin kansainvälisessä yhteisössä ("sääntöperäisyys"). Samoin painotetaan valtion suhdetta maailmanyhteisön (ihmiskunnan) kohtaamiin suuriin haasteisiin ja ongelmiin (esim. ilmastonmuutos). Kansainvälisessä järjestelmässä valtiot kamppailevat vaikutusvallasta. Kansainvälisessä yhteisössä ja erityisesti maailmanyhteisössä korostuu yhteistyö valtioiden ja muidenkin toimijoiden kesken. Teos korostaa ulkopolitiikan kokonaisuutta: sen kaikki ulottuvuudet on pidettävä kuvassa mukana. Sääntöperäisyyden kehittäminen sekä ihmiskunnan ongelmien hallinta ovat valtion ja muidenkin toimijoiden ulkopolitiikkaa. Maailmanpolitiikka oli vahvasti kehittymässä kohti kansainvälisen yhteisön ja maailmanyhteisön ulottuvuuksia ja painottui yhteistyöhön. Nyt asevarainen turvallisuusajattelu on palannut määräävään asemaan, ja elämme sota-ajan kovaa kansainvälisen järjestelmän ulkopolitiikan aikaa. Moniulotteisen lähestymistavan tueksi on kirjassa esitetty esimerkeiksi tarkoitettuja tapaustutkimuksia. Niiden kohteina ovat alan tutkimustoiminta, kirjallisuus, ulkopoliittinen päätöksenteko ja päätöksentekijöiden puheaineisto. Kirja sopii sekä tutkimusoppaaksi että itseopiskeluun ulkopolitiikan seurannan ja pohdinnan apuvälineeksi. Perussanoma on tämä: ulkopolitiikka ja sen kaikki ulottuvuudet ovat niin tärkeitä, että niitä ei voi jättää päätöksentekijöiden, median ja asiantuntijoiden yksinoikeudeksi.

Vilho Harle on politiikan tutkimuksen (kansainvälinen politiikka ja valtioppi) eläkkeellä oleva professori. Hänellä on runsaan neljänkymmenen vuoden ura alan opettajana ja tutkijana. Julkaisuista voi mainita teokset *Ideas of Social Order in the Ancient World* (Greenwood Press 1998), *The Enemy with a Thousand Faces* (Praeger 2000) ja (yhdessä Sami Moision kanssa) *Missä on Suomi?* (Vastapaino 2000). Uudet (ilmestymässä olevat) teokset ovat *Hyvä, paha, ystävä, vihollinen* (toinen, uudistettu laitos) ja *Kaaoksesta sosiaaliseen järjestykseen – sosiaalisen järjestyksen ideat kulttuurien syntyvaiheissa*.

9 789528 069232